

Debat

Vagn Skovgaard-Petersen: Om udnyttelse af indsamlet materiale

Perspektivet blev begravet i småbekymringer under DHF's diskussion på Askov om status og fremtid for indsamlingsarbejdet omkring de folkelige bevægelser og foreningslivet. I hvert fald for mig tegnede aftenen ikke nogen opfattelse af de næste skridt – ud over bred enighed om så vidt muligt at føre indsamlingen videre i de resterende amter, lidt samarbejde med stationsbyprojektet og udgivelse af registraturer, når tiden var inde til noget sådant.

Sagen er vigtigere og perspektivet større. For første gang har vi nu mulighed for at udnytte et stort og rigt materiale, der kan fortælle om foreningsliv og fælles aktiviteter inden for et amt over en længere periode. Hvor kom ideerne fra, hvordan blev de virkeliggjort, hvilke blev frugtbare, og hvilke faldt til jorden? Hvordan blev organisationerne opbygget? Hvad betød magtkampe, sociale skel, institutionalisering og landsbestyrelser? Det er spørgsmål, der kan stilles ikke blot til andelsforetagender, eksportforeninger og sygekasser, men også til oplysningsforbund, gymnastikforeninger, Indre Mission, »Julens Glæde«, plejehjemsforeninger og Sønderjysk Forening, måske også til Historisk Samfund. Var der lokale kraftcentre, der formede nye opgaver, kunne dialogen trives i miljøet? Alt sammen underlagt hovedspørgsmål om forandring, udvikling og kontinuitet i samspillet mellem mennesker og grupper i en region, f.eks. et amt. Hvad kan vi lære om samfundslivet lokalt?

En kortlægning af forandringerne i det brogede socialliv, der blev båret af foreninger,

kredse og komiteer, vil være en videnskabelig landvinding i studiet af lokalsamfund. Den kan efter min mening kun løses i et nært samarbejde mellem kyndige lokalkendte folk fra amtet og personer, der har indsigt i historie, etnologi og sociologi. Jeg ville anbefale også at inddrage en kunstner. Er det ikke en nærliggende opgave for DHF og et historisk amtsamfund at invitere til et sådant utraditionelt samarbejde – med inddragelse af amtets kulturudvalg allerede i den forberedende og idéstormende fase, hvor spørgsmålet stilles og prioriteres?

Eksperter skal være med – kontakten med Lokalhistorisk Afdeling ved Københavns Universitet turde være nærliggende. Men i øvrigt vil en lykkelig bivirkning være, at det meget omtalte og lidt anstrengte skel mellem folk inden for faget og udenfor vil forekomme ret ligegyldigt over for opgavens ultimative fordring på fornuftige og idérige mennesker med viden og overblik.

Jeg har vanskeligt ved at forestille mig, at private og offentlige kasser selv i en sparetid vil holde sig tilbage, når det gælder løsningen af en historisk opgave med et samfundsfornyende indhold.

Det kan en indsamling af de folkelige bevægelses arkivalier nemlig føre til.

Thorkild Kjærgaard: En bog om dansk økonomisk tænkning i 1700-tallet

For første gang siden H. L. Bisgaard i 1902 udsendte *Den danske nationaløkonomi i det 18. århundrede* er et større afsnit af 1700-tallets økonomiske tænkning blevet gjort til genstand for en samlet behandling.¹ Selve afhandlingen er på 82 s., hvortil knytter sig en »Bibliografi over dansk økonomisk litteratur i det 18. århundrede til 1770« (ss. 89–94). Bogen slutter med et personregister og et sagsregister.

1. Erik Oxenbøll, *Dansk økonomisk tænkning 1700–1770* (Københavns Universitet. Institut for økonomisk historie. Publikation nr. 11 [fejlagtigt angivet som nr. 10]). Akademisk forlag. Kbh., 1977. 107 s. Kr. 41,30.

Det er afhandlingens hovedtese, at den danske økonomiske tænkning i 1700-tallet var tættere knyttet til den samtidige tyske tænkning, end Bisgaard ønskede at indrømme. I dette har Erik Oxenbøll utvivlsomt ret. Til gengæld er det ikke noget overraskende resultat. Dels er Bisgaards anti-tyske tendens så påfaldende, at man uvilkårligt møder hans ihærdige forsøg på at argumentere for en overvejende fransk-engelsk indflydelse på den danske økonomiske tænkning med skepsis, dels har flere af efterkrigstidens historikere, bl.a. Kristof Glamann, Johan Hvidtfeldt og Hans Chr. Johansen været inde på det samme. I det flg. vil jeg derfor ikke beskæftige mig nærmere med dette, men i stedet knytte et par kommentarer til forf.s begrebsapparat, hans arbejdsmetoder og hans holdning til sit emne i almindelighed.

1.

En fundamental mangel ved Oxenbølls bog er, at der savnes dækkende definitioner af en række grundlæggende begreber, såsom »økonomisk tænkning« og »dansk«. Det nærmeste, forf. kommer en definition af begrebet økonomisk tænkning er, hvor det hedder, at det skal forstås i »bred betydning« (s. 38). Et vink om Oxenbølls opfattelse af, hvad der skal forstås ved »dansk« i 1700-tallet ligger i, at han i sin bibliografi over den økonomiske litteratur 1700–1770 medtager skrifter trykt i Norge, men ikke skrifter trykt i hertugdømmerne. Det oplyses, at oversættelser af udenlandske bøger ikke anses som danske arbejder (s. 38). På »kameralisme« gives den tautologiske definition, at den er »kvintessensen af kameralisternes nedfældede økonomiske tanker« (s. 19). »Merkantelisme«, »fysiokratisme« o.l. forklares ikke.

2.

I tilslutning til sin undersøgelse over 1700-tallets økonomiske tænkning har Oxenbøll forsøgt at opgøre det totale antal udgivelser af økonomisk litteratur år for år 1700–1770. Optællingen er sket på grundlag af *Bibliotheca Danica*, der er en trykt udgave af Det

kongelige Biblioteks kataloger over ældre danske skrifter. Det erkendes, at der kan være mangler, men sandsynligheden herfor skønnes at være minimal (s. 38). Det hele lyder jo også ret ligetil.

Kontrolopslag i *Bibliotheca Danica* ved de i alt 66 skrifter + 3 tidsskrifter, som forf. har fundet, og som figurerer i den tidligere nævnte bibliografi over den danske økonomiske litteratur 1700–1770, viser imidlertid et anderledes flimrende billede. Hertil er der flere grunde. Den vigtigste er, at forf. indhentes af sine definatoriske forsømmelser, bl.a. mangelen på en præcis definition af, hvad der skal forstås ved »dansk«. Tydeligst ses det i forbindelse med behandlingen af det ret store antal slesvig-holstenske skrifter, som i 1700-tallet blev udgivet i Danmark. Her fører Oxenbøll en uberegnelig kurs – i det ene øjeblik betragtes de slesvig-holstenske forfattere som danske for i det næste at blive behandlet som udlændinge. Som eksempel kan bruges de skrifter, som grundlæggeren af det såkaldte Kongelige Danske Ager-Akademi i Glücksborg, P. E. Lüders, udsendte i 1760erne. Af disse medtages et fra 1760 om udskiftning, men f.eks. ikke et fra 1762 om *Nogle oekonomiske Mark- og Have-Vahres Fremoel og Brug*.

I andre tilfælde handler Oxenbøll i direkte modstrid med sine egne principper, hvorblandt at oversættelser af udenlandske skrifter ikke medtages. *Udtag af Jo. Brauners Tanker og Forsøg om Ager og Eng* ved A. C. Teilmann (1759) er således ikke et dansk skrift, men en forkortet oversættelse af den kendte svenske agronom Johan Brauners skrift, *Tanker och Försök om Åker och Eng med dertil nödiga Redskap* (formentlig 3. opl. Sth., 1755). Om andre skrifter gælder, at de er placeret forkert inden for de 4 temaer, hvori forf. har inddelt sin bibliografi over den økonomiske litteratur 1700–1770. F.eks. er Chr. Sommerfeldts bog fra 1768 om »rydnings-værket« i Norge anbragt sammen med bøger om jern- og salpeterværker (se s. 93). Rydnings-værk er imidlertid ikke et industrielt anlæg, men angår rydning af jord, opdyrkning. Det kan også nævnes, at *Kiøbenhavnse Samlinger om adskillige til Land- og Stad-Vesenet . . . henhørende Sager* (1747–48) og *Maanedlige Afhandlinger til en og*

anden *Forbedring i Huusholdningen* (1762) fejlagtigt tælles som selvstændige skrifter. De var tidsskrifter, af hvilke der altså er 5 i forf.s materiale, ikke som anført 3 (se s. 94). Alt i alt er det bibliografiske grundlag for forf.s forskellige grafiske fremstillinger af den samlede økonomiske skriftproduktion 1700–1770 (ss. 38–44) så vaklende, at en diskussion af resultaterne er formålsløs.

Også andre sider af forf.s arbejdsmetoder giver anledning til kritik. Således er det store indledningsafsnit om tysk økonomisk tænkning (ss. 9–32) i høj grad baseret på Erhard Dittrichs bog, *Die deutschen und österreichischen Kameralisten* (1974). Tydeligst i det historio-grafiske afsnit (ss. 9–11), der ligger så tæt op ad Dittrich (ss. 1–24), at man uden betænkning tør kalde det imponerende noteapparat for bluff, beregnet på at forlede læseren til at tro, at man sidder med en uhyre komprimeret syntese af den hidtidige udforskning af kameralismen. Også senere slår påvirkningen fra Dittrich kraftigt igennem. Bl.a. er den overfor nævnte definition på kameralisme ikke bare tautologisk. Den er også, hvad Oxenbøll ikke oplyser, taget fra Dittrichs bog, hvor kameralisme defineres som »der Quintessenz all der Gedanken der Kameralisten« (s. 16). I afsnittet om den danske økonomiske tænkning er lånene fra andre forfattere ikke så direkte. Afhængigheden af den ældre litteratur, ikke mindst Bisgaard, er dog umiskendelig. Det gælder f.eks. ved vurderingen af O. D. Lütken som periodens største økonom (s. 51f.).

3.

Erik Oxenbøll viser bogen igennem en forbavsende ringe forståelse for sit emne og for den intellektuelle kraftanstrengelse, der lå i forarbejderne til den moderne økonomiske analyses gennembrud i Vesteuropa omkr.

1775. Fremstillingen er ikke blot uselvstændig, men også bedreviddende. For forf. at se er tidens økonomiske tanker »meget primitive og ufuldstændige og i helheden særdeles sporadiske forsøg« (s. 59). Og når han kommer til de pengeteoretiske overvejelser, giver han helt op: »Ideernes logiske sammenhænge er svære at udlægge entydigt, i hvert fald for en nutidig læser, bl.a. fordi fremstillingerne er temmelig rodede og opererer med et meget løst begrebsapparat« (s. 63).

Endelig kan nævnes, at bogen vrimler med selvmodsigelser og halvt eller helt uforståelige sætninger, såsom hvor det om den tysk-svenske historiker og økonom Samuel v. Pufendorf (1632–94) hedder, at han »forsøgte at placere de borgerlige begæring indend for den absolutistiske stats rammer« (s. 17). Heller ikke fremmedord er Oxenbøll alt for sikker i. Man kan således ikke sige om det første bind af O. D. Lütkens *Undersøgninger angaaende Statens almindelige Oeconomie* (1760), at det er et kompilatorisk skrift (se s. 44). Dette ord benyttes om skrifter, der er sammenstykket af udpluk fra andre forfatterskaber (af latin *compilare*, plyndre), og kan ikke anvendes om et skrift, der som det omtalte af Lütken er en revideret udgave af tidligere trykte tidsskriftsafhandlinger.

Erik Oxenbøll takker i forordet professor Kristof Glamann, der har været vejleder ved den specialeopgave, som ligger til grund for *Dansk økonomisk tænkning 1700–1770*, professor Svend Aage Hansen i hans egenskab af redaktør for den skriftserie, hvori bogen er optaget, og Carlsbergfondet, der har finansieret udgivelsen. Det er svært at se, hvad Oxenbøll har at takke for. Mig forekommer det, at man har gjort en ung, ubefaren forsker en bjørnetjeneste ved at støtte udgivelsen af et arbejde, der ikke lever op til en række elementære krav for en videnskabelig afhandling.²

2. Af andre anm. af den her omtalte bog har jeg ud over avisanmeldelser kendskab til 4: *Historie. Jyske Samlinger*, ny. rk., XIII, 1–2. 1979–81. 232 (Henrik Fode), *Historisk Tidsskrift*, 79, 1979. 256f. (Per Boje); 1066. *Tidsskrift for historisk forskning*, 7. årg., nr. 6. 1978. 9–11 (Knud J. V. Jespersen) og *Scandinavian Economic History Review*, XXVII, 1979. 77f. (Anders Monrad Møller). De er alle positive, til dels meget rosende.